

Krátká poznámka k diskusi, která se nepovedla

K odpovědi P. Matějů „Není-li důvod k bezradnosti, pak jistě k hluboké skepsi“, *Sociologický časopis* 4/1995

Protože jsem si vědoma, že nelze unavovat čtenáře v zásadě malichernými spory, uvedu jen malou poznámku, o níž se domnívám, že se týká obecnějšího problému. Obávám se totiž, že spolu s tím, jak se zvyšuje snadnost (odhlédneme-li od finančních nákladů) pořádit a zejména analyzovat data, obecně ubývá skepse, již je při interpretaci výsledků analýz vždy zapotřebí. Nebo jinak, méně pozornosti se věnuje ověřování validity a reliability otázek vstupujících do dotazníkových šetření.

Celá věc úzce souvisí s problémem operacionalizace. Měla jsem skutečně na mysli především indikátory a teprve potom latentní proměnné. Zmíněné dva indikátory jsem vybrala proto, že jsem je považovala za názornou ilustraci problému, na který jsem se snažila, zřejmě příliš stručně, poukázat. Repliky P. Matějů mě však upozornila na problém, jehož jsem si původně nevšimla.

Tvrzení, že „Je velmi důležité, aby lidé dostali, co potřebují, i když to znamená odebírat peníze těm, kteří vydělají víc, než potřebují“ Matějů ve své replice uvádí pod zkratkou „odebírat bohatým a přidávat chudým“. Tato charakteristika zmíněné položky se podle mého názoru promítá do interpretace¹ (rovnostářská norma) latentní proměnné vymezené sdílenou variancí položek, o nichž jsou autoři přesvědčeni, že měří inklinaci k principu rovnosti podmínek, k obecnému principu potřebnosti a k specifickému principu potřebnosti [Matějů, Vlachová 1995: 224-225].

Takovou interpretaci lze snad vzít v úvahu, pokud si například můžeme být jisti, že výše uvedené tvrzení si dotázaní skutečně vykládají v duchu hesla „bohatým brát a chudým dávat“. Ve své připomínce jsem vycházela z přesvědčení autorů, že tato položka měří obecný princip potřebnosti („je důležité, aby lidé dostali, co potřebují“). Bohužel jsem přehlédla fakt, že i v tomto případě se formulace „prohřešila proti elementárnímu požadavku, aby se otázka neptala na více než jednu věc, resp. aby zjišťovala souhlas s výrokiem, který obsahuje více než jeden fakt“ [SČ 4/1995: 524]. Nelze totiž vyloučit, že někteří dotázaní reagují spíše na tvrzení, že je důležité, aby lidé měli, co potřebují, zatímco jiným spíše utkví, že by se mělo odebírat těm, kteří vydělají více, než potřebují.

Podstata problému, který mě zaujal, tedy zřejmě tkví v tom, že z analýzy nebyly vypuštěny všechny otázky, „které se prohřešily“. Diskuse (či spíše disputace) o zvolené interpretaci by tak mohla pokračovat do nekonečna. Tím spíš trvám na svém názoru, že hledat historické kořeny „českého paradoxu“² je předčasné, protože jeho existence nebyla přesvědčivě prokázána.

Jadwiga Šanderová

¹) Domnívám se, že interpretace je přinejmenším v tomto případě výsledkem subjektivního rozhodnutí, a nikoli objektivní výsledek konfirmační faktorové analýzy simultánně provedené na dvou souborech.

²) Ve své stati z roku 1993, na níž Matějů odkazuje, předkládá výsledky téže analýzy těch samých dat (tj. totožné výsledky) jako v té, o níž je řeč. Rovněž závěry jsou identické.

*DEMO GRAFIE

Vybíráme pro vás z obsahu posledního čísla revue pro výzkum populačního vývoje
DEMOGRAFIE č. 4/1995:

ČLÁNKY

Jiřina Růžicková, Milan Aleš: Populační vývoj v České republice v roce 1994

Michal Tirpák, František Adamica: Populační vývoj v Slovenskej republice v roce 1994

XXV. demografická konference ČSD „Současný populační vývoj světa“

Zdeněk Pavlík: Uvedení do problematiky

Miroslava Mašková: Věkové struktury populací, demografické stárnutí

George Demko: Plodnost

Jitka Langhamrová: Úmrtnost

Dušan Drbohlav: Hlavní trendy mezinárodní migrace

Tomáš Kučera: Populační prognózy

RECENZE

Jitka Langhamrová: Rodina „matky měst“

Pavla Horská: Interdisciplinarita v životním díle Evelyny Sullerotové

PŘEHLEDY

Miroslav Šimek: Věkové složení obyvatelstva v ČR v roce 1994

Miroslav Šimek: Pohyb obyvatelstva v ČR v roce 1994 podle krajů a okresů

Michal Bulíř: Mateřské školy v letech 1990-1995

Drahoslava Hrubá: Drogy u školních dětí

DISKUSE

ZPRÁVY

BIBLIOGRAFIE

CELOROČNÍ OBSAH

Budete-li se chtít blíže seznámit s některým z článků, časopis je možno zakoupit či objednat přímo v redakci – Český statistický úřad, Sokolovská 142, 186 04 Praha 8-Karlín.